

ლეილა (ია) ხუბაშვილი
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი
ასოცირებული პროფესორი
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

**საქართველოში პირველი იეზუიტი მამის –
ლუი გრანჟეს მისიონერული რელაცია,
გაგზავნილი ორდენის გენერლის – კლაუდიო აკვაგვიასადმი**

XVII საუკუნის დასაწყისში საქართველო-რომის ურთიერთობების განსაკუთრებული გააქტიურება იწყება, რაც პოლიტიკური, ეკონომიკური და რელიგიური ფაქტორებით იყო გამოწვეული. როგორც დასავლეთ ევროპაში, ისე საქართველოში მომხდარმა მნიშვნელოვანმა კატაკლიზმებმა განსაზღვრა ვატიკანის საგარეო პოლიტიკა, რომლის ეპიცენტრში იესოს საზოგადოება იდგა. რომის პაპის ურბანუს VIII-ის, დახვეწილი დიპლომატიისა და რეალისტი პოლიტიკოსის, კათოლიკური მისიების აღმოსავლურ პოლიტიკაში მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენდა საქართველო, პირველ რიგში, ქართლ-კახეთი, რომელიც ფორპოსტი უნდა გამხდარიყო კათოლიკობის გასავრცელებლად მთელ კავკასიასა და წინა აზიაში. თავის მხრივ, ქართველ მეფე-მთავრებს ირან-ოსმალეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში ევროპის ქრისტიანული სახელმწიფოებისა და რომის პაპის იმედი ჰქონდათ. გავიხსენოთ ნიკიფორე ირბახის ელჩობა ევროპის ქვეყნებში 1625-1629 წლებში და სულხან-საბას მოგზაურობა ევროპაში. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ურთიერთდახმარებისა და დაახლოების ინტერესები თანაბარი იყო. რაც შეეხება ეკონომიკურ მიზნებს: ანტი-ოსმალური კოალიციის მიზანი ოსმალეთის დამარცხება და აღმოსავლეთის ქვეყნებში სავაჭრო კაპიტალის შეღწევა იყო. რომის პაპი და ევროპის მესვეურები დასავლეთის კაპიტალისთვის აღმოსავლეთის ბაზრის მოპოვებასა და სავაჭრო-სატრანზიტო გზების მოძიებას ცდილობდნენ. თავის მხრივ, ქართველი მეფე-მთავრები ევროპასთან ურთიერთობას ეკონომიკურ მიზნებსაც უკავშირებდნენ. მათი პროექტით, უნდა აღდგენილიყო ძველი „აბრეშუმის გზა“, რომელიც საქა-

რთველობზე გავლით ევროპას აზიასთან დააკავშირებდა. რელიგიური თვალსაზრისით, მუსლიმურ იზოალიციაში მყოფი საქართველოსთვის მისიონერთა საქმიანობა მეტად სასარგებლო იყო. ისინი დასავლეთის ქრისტიანული სამყაროს ერთადერთი წარმომადგენლები იყვნენ. ისიც უნდა აღვნიშნო, რომ სწორედ მისიონერების მეშვეობით გაიცნო ევროპამ საქართველო. მათი რელაციები შედგენილი იყო ისტორიის, გეოგრაფიის, ადგილობრივი ხალხის ადათ-წესების კარგი ცოდნითა და დაკვირვებით. მართალია, მათში უზუსტობებიც იყო, მაგრამ ეს, როგორც ჩანს, გამოწვეული იყო ინფორმაციული სიმწირის გამო. ამიტომაც მისიონერთა რელაციები პირველხარისხოვან ისტორიულ წყაროებს წარმოადგენს.

მისიონერული საქმიანობა საქართველოში განსაკუთრებით გაფართოვდა 1622 წლის შემდეგ, როდესაც რომში პაპმა გრეგორიუს XV-მ Sacra Congregatio de Propaganda Fide, რწმენის პროპაგანდის წმინდა კონგრეგაცია დაარსა, რომელსაც კათოლიკობის გავრცელება ევალებოდა. კონგრეგაციის ფუძემდებელი იეზუიტთა ორდენის გენერალი ფრანსისკო ბორჯა იყო. კონგრეგაციის დავალებით საქართველოში შემოსული სხვადასხვა სასულიერო ორდენები იმავე მიზანს ისახავდნენ, რასაც თავის დროზე პირველი იეზუიტი მამები გეგმავდნენ გურია-სამეგრელოში. იეზუიტების ორდენისა და საქართველოს ურთიერთობის დასაწყისად იტალიელი იეზუიტი, ისტორიკოსი ვინჩენცო პოჯი ლუი გრანჟეს (ლუდოვიკო გრანჯერიოს (1575-1615) მოღვაწეობას მიიჩნევს. საქართველოში პირველი იეზუიტი მამის ლუი გრანჟეს (ლუდოვიკო გრანჯერიოს) მისიონერული რელაცია „Lettre du Pere Louis Granger au Reverend Pere Claude Aquaviva“, გაგზავნილი ორდენის გენერალის – კლაუდიო აკვავევასადმი, 1615 წლის 2 მარტითაა დათარიღებული და მოქვეშაა დაწერილი. ეს რელაცია 1616 წელს ლიონში დაიბეჭდა. მასში დეტალური ანგარიშია წარმოდგენილი გურია-სამეგრელოში გრანჟესა და მისი თანმხლები კოადიუტორის ეტიენ ვიოს სირთულეებით სავსე საქმიანობის შესახებ. წერილი ძველი ფრანგულიდან რუსულად თარგმნა, კომენტარები და შენიშვნები დაურთო ექვთიმე თაყაიშვილმა (სტატიაში სათანადო ადგილებში ნაწილობრივ გამოყენებულია ეს შენიშვნები). საქართველოში ჩამოსვლამდე, როგორც ჩანს, გრანჟე აგროვებდა გარკვეულ ინფორმაციებსა და ცნობებს ჩვენს ქვეყანაზე.

იეზუიტთა თანამედროვე კატალოგებში იგი მოხსენიებულია, როგორც ფართო განათლების პიროვნება. როგორც ჩანს, კონსტანტინოპოლში ყოფნისას იგი გასცნობია მეგრელ მოწაფეებს და იეზუიტთა გენერლისადმი მიწერილ წერილში დადებითად ახასიათებს მეგრელებს: „ისინი ქრისტიანები არიან. ამბობენ, ნაწილობრივ ფრანგები ვართ, ნაწილობრივ ბერძნებიო. ძალზე განიცდიან მღვდლების ნაკლებობას. საფრანგეთის ღრმად მორწმუნე ელჩს სურს, რომ ჩვენი ორდენიდან ვინმე მათთან ჩავიდეს“ (პოჯი 1991, 71-73).

ლუი გრანჟეს ვიზიტი საქართველოში იმ პერიოდს დაემთხვა, როცა მამია II გურიელმა (1600-1625) და ლევან II დადიანმა (1611-1657) ოსმალეთს ხარკის გადახდა შეუწყვიტეს და ღნეპრის კაზაკებს ოსმალეთთან ომისათვის თავიანთი ტერიტორია და კავშირი შესთავაზეს, საჩუქრად კი ოქროს ჯვრები გაუგზავნეს. კაზაკებისთვის, როგორც ჩანს, ხელსაყრელი იყო ქართველებთან კავშირი, რადგან მათ პორტები და თავშესაფარი სჭირდებოდათ ოსმალეთის სანაპიროების ახლოს. ოსმალეთმა საპასუხოდ საქართველოს შავი ზღვის ბლოკადა მოაწყო და მარილისა და რკინის შეტანა აკრძალა. მძიმე მდგომარეობაში ჩავარდნილმა გურია-სამეგრელოს მთავრებმა 1614 წლის გაზაფხულზე თვითონ გაგზავნეს ელჩები სტამბოლში მოსალაპარაკებლად და ზავის დასადებად. მოლაპარაკებები გაჭიანურდა, რაც თავისთავად მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ოსმალეთი ზავის მძიმე პირობებს სთავაზობდა (ჩვენ არ გვაქვს პირდაპირი ცნობები, თუ რა პირობებზე იყო საუბარი). საქართველოში სულთანმა თავისი ელჩობა გამოგზავნა ომერ-ფაშას ხელმშლენელობით, ქართველი ელჩები კი მძევლებად დაიტოვა. სწორედ ამ ელჩობას გამოჰყვა სტამბულში მყოფი ლუი გრანჟე, რომელიც საქმის კურსში იყო და წერდა: „თურმე დიდად ძნელი ყოფილიყო მთავარ გურიელთან და მთავარ დადიანთან მშვიდობის ჩამოგდება. ამას კაი დრო სჭირდა. ამიტომაც მთავრების ელჩები აღარ გაუშვეს, ტყვეებსაც კი დაიჭირეს“.

ლუი გრანჟეს რელაცია მნიშვნელოვან წყაროს წარმოადგენს იმდენად, რამდენადაც მასში სკურპულოზურად არის აღწერილი ყველა დეტალი, რამაც მათი მისია განაპირობა და რაც მათ ხიფათებით სავსე მოგზაურობას ახლდა თან: „თქვენ, თქვენო აღმატებულებავ, ალბათ, გაიგებდით იმ წერილებიდან, რომლებსაც ჩვენი მამები კონსტანტინო-

პოლიდან მოგწერდნენ, რომ გასულ წელს მისი აღმატებულება საფრანგეთის ელჩი (ბარონ დე სანი.ლ.ხ) ჩვენდამი დიდი სიყვარულისა და სურვილის გამო, ჩვენი რწმენა გავავრცელოთ, კერძო მოლაპარაკებებს აწარმოებდა სამეგრელოს მთავრის დესპანთან, რათა მას ენება და თან წავეყვანეთ, რაზეც ის სიამოვნებით დათანხმდა. გაზაფხულის დასაწყისში ჩვენ გვაცნობეს, რომ დესპანი ემზადებოდა ტრაბზონსა და საქართველოში გასამგზავრებლად ომერ-ფაშასთან (Oneze) ერთად, რომელსაც უნდა გაერკვია ზოგიერთი საქმე, დიდი სულთნის დავალებით, თავად დადიანთან (Dadran) და გურიელთან (Gorel). (ასე ეძახიან მეგრელთა და ქართველთა თავადებს კოლხოს-კოლხიდის ქვეყნის ხალხი). მისმა აღმატებულებამ ჩვენი წამოწყებული საქმისთვის უკვე დაგვინიშნა 500 ეკიუ. ეს საქმე მოაგვარა ფაშასთანაც, რომელსაც ამ საბაბით დიდებული საჩუქარიც მიართვა“... გონიოდან 9 მილის დაშორებით ის გემი, რომელშიც იეზუიტი მამები იმყოფებოდნენ, ქარიშხალმა დაამსხვრია: „...ჩვენი გალერა სამჯერ, ოთხჯერ დაეჯახა წყალქვეშა კლდეებს და ბოლოს დაიმსხვრა... ჩვენს ტანსაცმელსა და გემის ნარჩენებს ტალღები სათამაშოსავით ატრიალებდა. დიდება უფალს, რომელმაც მათი რისხვისგან დაგვიცვა... ჩვენი ტანსაცმელი ისეთი დაფლეთილი იყო, რომ ძნელი იყო მისი აღდგენა. დაგვარგეთ წიგნები, ქაღალდები, ცვილი და ბრინჯაოს ნივთები, რომელთა საშუალებითაც ბევრი აქაურის კეთილგანწყობის მოპოვება შეგვეძლო. მაგრამ, რაც ყველაზე მეტად გვადარდებს, ესაა სამრეკლოსა და საკურთხევლის მოწყობილობის დაკარგვა. ამის გამო არ შეგვიძლია ნუგეში ვპოვოთ ღვთისმსახურების აღსრულებაში.“

გენერალ აკვავევასამი გაგზავნილ რელაციაში დეტალურადაა აღწერილი გრანჟესა და მისი თანმხლები პირის შეხვედრა სატრაპელაში (ე.თაყაიშვილის აზრით, სატრაპელა მდებარეობდა გურიაში – ბათუმსა და ფოთს შორის და უნდა ყოფილიყო ან გრიგოლეთი, ან სეფა) ჯერ გურიელის ვეზირთან, რომელიც ამავე დროს მისი მთავარსარდალიც იყო, შემდეგ კი – ლაზეთის არქიეპისკოპოსთან, რომელიც სატრაპელაში ცხოვრობდა. გრანჟეს წერილიდან ნათლად ჩანს, თუ რა სავალალო მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ ქრისტიანები, რომლებსაც ისლამი თანდათანობით ავიწროვებდა. აუტანელი ჩაგვრისა და მძიმე გადასახადების გამო ისინი იძულებული ხდებოდნენ, ისლამზე

გადასულიყვნენ. ასეთ რთულ ვითარებაში ლაზეთის არქიებისკოპოსი, როგორც ჩანს, თავის დარჩენილ სამწყსოსთან ერთად გადმოვიდა სატყეპელაში. მიტროპოლიტთან ერთად იეზუიტი ძმები მიწვეულ იქნენ გურიის მთავართან –მამია II-თან (მამია გურიელი ევროპულ წყაროებში იხსენიება როგორც „მარკიზი“). ამ ვიზიტის შესახებ ლუი გრანჟე დეტალურად წერს თავის რელაციაში: „ გურიის მთავართან ცხენებით წავედით, რომელიც მისმა ერთერთმა ვეზირმა გამოგვიგზავნა. მთავრის სასახლე ბაილეთში (Barlet) მდებარეობდა, სადაც შობის დღესასწაულის გატარებას ზეიმობდა (ბაილეთი მდინარე სუფსის ნაპირზე მდებარეობდა, ოზურგეთიდან ათი ვერსის დაშორებით). მაგრამ ჩვენ მას გზაზე, ერთ სახლში, შევხვდით, სადაც იგი სანადიროდ დაბინავდა. როგორც კი ჩვენი მოსვლის შესახებ გაიგო, თავადმა მიგვიწვია დარბაზში, სადაც მსჯავრი გამოჰქონდა თავისი ვასალებისთვის. ჩვენ პატივისცემით მივესალმეთ. ის ჩვენს შესახვედრად წამოდგა ქუდმოხრილი, მოგვესალმა და მუხლი მოიდრიკა და, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც მთელმა მისმა ამაღამ ხელები დაგვიკოცნა, მიგვიწვია თავის გვერდზე დასაჯდომად. შემდეგ ჩვენ ერთად გავემართეთ ბაილეთში და, მისი ბრძანებით, სახლი ვაკურთხეთ. გურიელთან 15 დღე გავატარეთ. ამ ხნის განმავლობაში მან უაღრესად დიდი მეგობრობა გამოამჟღავნა. თავადი ძალიან თავაზიანია და დიდად აფასებს ფრანგებს, განსაკუთრებით პატივს სცემს რომის ეკლესიას და ჩვენს წმინდა მამას – პაპს. მან ღიად განაცხადა, რომ ბიზანტიის იმპერიის დანგრევა და კონსტანტინოპოლის აღება პირდაპირი შედეგი იყო იმისა, რომ მათ უარი თქვეს პირველმღვდელმთავრის-პონტიფექსის მორჩილებაზე... რომ პაპი ყველა ქრისტიანის მამაა, ამიტომ ყველა ჭეშმარიტად მორწმუნე მას უნდა ემორჩილებოდეს. ხოლო როცა სიტყვით და საუბრით კიდევ უფრო დავარწმუნეთ ამაში და ვკითხე: ისურვებდა თუ არა აღსარებას, რათა ამის შესახებ წმინდა მამას სცოდნოდა, მან დადებითად მიპასუხა. ამასთან მთხოვა, მისი სახელით მიმეწერა პაპისთვის, რომ მოხარული იქნებოდა, თუ ცოდვების მიტევებას მისგან მიიღებდა, ვისაც ღმერთმა ამის უფლება უბოძა და რომ ის თავის აღსარებას მის უწმინდესობას წერილობით გაუგზავნის ჩემს ბარათთან ერთად. მაშინ მე ავუხსენი, რომ პაპმა ამის უფლება უცხო ქვეყანაში გაგზავნილ ყველა მისიონერს მისცა, მათ შორის ჩვენც... მაშინ გურიელმა მიპასუხა, რომ,თუ ეს ასეა,

მას სურს თარჯიმნის მეშვეობით აღსარება მითხრას მთელი თავისი ცხოვრების შესახებ...გარდა ამისა, თუ ის ინებებდა,ზოგიერთ ჩვენს მამას შეეძლო პირველივე შესაძლებლობისთანავე ღვთისმსახურების აღვლენა მის ქვეყანაში. თავადს ძალიან გაუხარდა ამის მოსმენა და მიპასუხა, რომ მოგვეცემა ეკლესიას, სახლს და ყველაფერს, რაც კი ამისთვის დაგვჭირდებოდა. ხოლო როცა დაინახა, რომ უარი ვთქვით მის მიერ სამგზავროდ შეთავაზებულ ფულზე, თავისი კმაყოფილება საჯაროდ გამოხატა ჩვენი ორდენის წესდებისა და ჩვენი საქციელის გამო. ამ ამბავმა თურქების ყურამდეც მიაღწია, რომლებიც ხმამაღლა გვაქებდნენ გურიის ამ ნაწილში“.

შემდეგ გრანჟეს აღწერილი აქვს მოგზაურობა სამეგრელოში. წერილში იეზუიტი მამა დეტალურად აღწერს ტოპონიმებსაც. „სატრაპელადან, – წერს იგი, – 3 თებერვალს გამოვედით თურქებთან ერთად, რომლებიც ზავის პირობებზე მოსალაპარაკებლად ჩამოვიდნენ და რომლებსაც ერთობ შეგუყვარდით. იმავე დღეს მივალწიეთ Fass-ის ნაპირებს, რომელსაც ადრე ფაზისს (Phaset) უწოდებდნენ. ეს არის ყველაზე ლამაზი მდინარე კოლხების ქვეყანაში, რომელსაც ახლა სამეგრელოს ეძახიან. მეორე დღეს ჩავედით ანაკლიაში (Herailcano). სხვანაირად მას ირაკლია (Heraclia) ჰქვია... ირაკლიიდან ჩვენ გაგვავაზნეს მარგულში (მერკული, ილორის მონასტერთან ახლოს. ლ.ხ.), სადაც თავადმა დადიანმა მოაწერა ხელი ზავს. მთავარი დადიანი მეტად დაკავებული დაგვხვდა. გარდა იმისა, რომ ყოველდღე სანადიროდ დადიოდა მასთან სტუმრად მყოფ საქართველოს მეფესთან Threbis cham (თეიმურაზი. ლ.ხ.) ერთად. ამ მეფეს სეფიმ (Sophi) გასულ წელს ტახტი წაართვა, კონსტანტინოპოლში სულთნისთვის შეპირებული ხარკის გაგზავნასაც აპირებდა, მაგრამ ყველაზე უარესი ის იყო, რომ ვერ ვნახეთ თარჯიმანი, რის გამოც რამდენიმე დღე დავკარგეთ, სანამ მასთან გასაუბრების საშუალება მოგვეცემოდა... დადიანთან შეხვედრამდე საჭიროდ ჩავთვალეთ, გავსაუბრებოდით მის პირველ ვეზირს, გურიელის სიმამრ ქორთულას (Cortuga), ვისთანაც მან სარეკომენდაციო წერილი გაგვატანა. ვეზირმა იმედით აღგვაგვსო, რომ (ჩვენს სასარგებლოდ) დაელაპარაკებოდა თავად დადიანს, რომელმაც კარგად იცოდა იმ დახმარების შესახებ, რაც მის დესპანს აღმოუჩინა უქრისტიანესი მეფის

ელჩმა. ვინახულეთ ასევე მუხურის (Mocauri) ეპისკოპოსი, კათალიკოსის ანუ მიტროპოლიტის ძმისშვილი და მისი ძმისშვილიც. ეს ადამიანი ძალიან ფრთხილია და ქორთულასთან ერთად მართავს ამ ქვეყანის საერო და სასულიერო ცხოვრების საქმეებს. მე მას თარჯიმნის მეშვეობით ვაცნობე ჩვენი წესდების შესახებ. მასთან ერთად იმყოფებოდა თეიმურაზ-ხანიც, რომელიც მანამდე ერთხელ ეკლესიაში მყავდა ნანახი. იგივე განვუცხადე იმ ადგილების მიტროპოლიტსაც, რომელმაც თავისთან მიგვიწვია. ყველას აკვირვებდა ის გარემოება, რამაც გვამოძულა, რომ ევროპიდან, ესოდენ კულტურული ქვეყნიდან, ჩამოვსულ-ვიყავით ამ ველურ უდაბნოში თანაც ისე, რომ გამორჩენის სურვილი არ გვქონდა (ეს მათ თურქებისგან შეიტყვეს) და რამაც ჩვენზე ცუდი აზრი შეუქმნათ. მაგრამ მას შემდეგ, რაც ჩვენი განზრახვა გავაცანი, მათ ერთმანეთში მოილაპარაკეს, რომ თავად დადიანს დაუყოვნებლივ უნდა მივეღეთ, საფრანგეთის ელჩთან შეთანხმება დაედოთ და მისთვის საჩუქრებიც გაეგზავნათ კონსტანტინოპოლში.

მუხურის ეპისკოპოსმა თავის საეპისკოპოსო სახლში მიგვიწვია, რომელიც წმინდა მარიამის სახელს ატარებდა. იქ გველოდებოდნენ მთავარი დადიანი და ბიძამისი ლიპარტიანი (Lipartia), რომელიც თავისი ძმისშვილის არასრულწლოვანების გამო რეგენტის რანგში მართავდა ქვეყანას (საუბარი ეხება ლევან II დადიანს, მანუჩარ I-ის შვილს და ბიძამისს, გიორგი I ლიპარტიანს, რომელიც სამეგრელოს მართავდა ლევანის მცირეწლოვნობის დროს. ლ.ხ.). მან გვითხრა, რომ ჩვენს შესახებ ბევრი სმენოდა და რომ ჩვენ მისთვის სასურველი სტუმრები ვიყავით. მან იცოდა ჩვენი განზრახვის შესახებ და რომ სხვა დროს უფრო დაწვრილებით ისაუბრებდა დასავლეთის საქმეების შესახებ, საფრანგეთის მეფეზე და მის ელჩზე, რომელიც კონსტანტინოპოლში იმყოფება. ამის შემდეგ ის მოგვცემდა ყველაფერს, რასაც ვისურვებდით. გარდა ამისა, აუცილებლად უნდა ვწვეოდით ეპისკოპოსს სადილზე, სადაც ყველანი ერთად ვიქნებოდით... ეპისკოპოსის სახლში ჩვენ აღმოვჩნდით საგანგებო სადილზე, რომელიც მუხურის ეპისკოპოსმა მეფე თეიმურაზისა და თავისი მიტროპოლიტის პატივსაცემად გამართა... თეიმურაზმა გვაძულა, მის გვერდით გადავმსხდარიყავით

და დიდხანს გვეკითხებოდა ბევრ რამეზე. იმის გამო, რომ მათ წესად აქვთ ასეთ ნადიმებზე სიმღერა, თეიმურაზმა გვიბრძანა, რამე გვემღერა. ჩვენ ბოდიში მოვუხადეთ და უარი ვთქვით, მაგრამ არც მან და არც თავადმა გურიელმა (ალბათ, დადიანმა. ლ.ხ.) ეს უარი არ მიიღეს. იძულებული გავხდით გვემღერა წმინდა ხუთშაბათის ჰიმნი “Pange Lingua”. სიმღერა მათ ძალიან მოეწონათ და უფლება მოგვცეს, სუფრა დაგვეტოვებინა. უნდა აღვნიშნოთ, რომ მათ წესად აქვთ, თითქმის მთელი ღამე სუფრასთან გაატარონ.

ამგვარად, ჩვენ ახლა ვიმყოფებით მუხურის ეპისკოპოსთან, რომელიც შეგვპირდა სახლისა და ეკლესიის აშენებას. მოგვამარაგა აუცილებელი საკვები პროდუქტებითა და მომავალშიც დაგვპირდა დახმარებას. ჩვენ გადავწყვიტეთ მეგრული და ქართული ენების შესწავლა. ასე რომ, ჩვენი შრომა ტყუილად არ ჩაივლის, რადგანაც ღვთის შეწევნით გააზრებულად ვშრომობთ. ჯერჯერობით კი ჩვენი თარჯიმნის მეშვეობით კონსტანტინოპოლში ბატონ ელჩს ვუგზავნით ეპისკოპოსისა და ჩვენს წერილებს. წერილს ვუგზავნით ჩვენს მამებსაც, რათა მათ იცოდნენ, როგორ ქვეყანაში ვიმყოფებით, რათა დაგვეხმარონ და გამოგვიგზავნონ ცნობები და რჩევები, რაც ჩვენთვის უფრო სასარგებლო იქნება, ვიდრე ოქროსა და ვერცხლის მონეტები, რასაც აქ გასავალი არა აქვს და თუ ეს შესაძლებელია, მშრომელებიც გამოგვიგზავნონ ჩვენი ჯეჯილისათვის, რადგან მოსავალი აქ დროთა განმავლობაში კარგი იქნება. აი, ამიტომაც გთხოვთ, რომ თქვენს ლოცვებში გახსოვდეთ. ასევე გთხოვთ, მთელმა ორდენმა ილოცოს ვენახზე და იმ მევენახეებზე, რომლებიც იქ მუშაობენ, როგორი უღირსნიც არ უნდა იყვნენ ისინი.“ ქრისტეს უმორჩილესი შვილი და მსახური Lovys Grangier. მოქცი. სამეგრელო. 1615 წლის 2 მარტი.

ლუი გრანჟეს რედაცია მნიშვნელოვანია იმიტაც, რომ მასში აქცენტირებულია სამოციქულო განცხადებასთან დაკავშირებული საკითხები, ისინი რვა კითხვითაა წარმოდგენილი, რომლებზე პასუხსაც გრანჟე რომიდან ელოდა:

1. იმ შემთხვევაში, თუ სხვაგვარად დახმარება გამოირიცხულია, ხომ არ უნდა მივიღოთ მართლმადიდებლური წესი?
2. მათი წესის მიღების შემთხვევაში ხომ არ უნდა ვამჯობინოთ ბერის სამოსი და ცხოვრების წესი?

3. თუ მართლმადიდებლები ზიარებისთვის ჩვენ მოგვმართავენ, ხომ არ უნდა დავრთოთ ნება ფრანკებს, თავის მხრივ, მათაც მიმართონ მართლმადიდებლებს?
4. როცა მართლმადიდებლები აღსარებისთვის მოგვმართავენ, ავუხსნათ მათ ფილიოკვე თუ დავტოვოთ ისინი საკუთარ მრწამსში?
5. ხომ არ ჯობია, გადავაფიქრებინოთ ბერძნებს მათთან მისული სომხების ხელახლა მონათვლა, რადგან ეჭვი ეპარებათ, რომ სათანადოდ არიან მონათლული წმინდა სამების სახელით?
6. ბერძენი ეპისკოპოსები, რომლებიც ეპისკოპოსად დანიშვნაში თურქებს ქრთამს აძლევენ, დამნაშავენი არიან თუ არა გამყიდველობაში?
- 7-8. რა ვუყოთ ლათინებს, რომლებიც თურქებთან თანამშრომლობენ?

ამ წერილის შინაარსი გვაფიქრებინებს, რომ მასში ჩამოყალიბებულია იეზუიტთა ორდენის სტრატეგია. რომიდან კარდინალმა ბელარმენმა გრანჟეს შეკითხვებს უარყოფითი პასუხი გასცა: „ეს შეუძლებელია; თუ ჩვენ, ლათინები, ბერძნულ წესს მივიღებთ, გავიმეორებთ ბერძენთა შეცდომას, რომლის თანახმადაც, ლათინური წესი არასწორია“. ლუი გრანჟეს რომთან მიმოწერაში ფიგურირებს თამამი აზრები იმის შესახებ, რომ საქართველოში წირვა-ლოცვის ჩატარებისას არ გამოეყენებინათ ლათინური წესი და ამიტომ რომის პაპს სთხოვდა ნებართვას, ეწირათ ეკლესია-მონასტრებში, ხოლო საკუთარი წესი კი ყოველდღიური წესისთვის გამოეყენებინათ. რომის პაპის პასუხი კი ასეთი იყო: „თუ იეზუიტები წესს შეიცვლიან, ასე იტყვიან, რომ აღარ გვსურს ამ ხალხის დარწმუნება სქიზმიდან ერთიანზე, მცდარიდან ჭეშმარიტზე გადასვლის საჭიროებაში“. ვინჩენცო პოჯი თავის ნაშრომში „იეზუიტები და საქართველო“ რომიდან მიღებულ პასუხს კომენტარს უკეთებს და აღნიშნავს, რომ: „მამა გრანჟეს მიერ ჩამოყალიბებული პრობლემა ახლოსაა თანამედროვე კათოლიკურ კონცეფციასთან, რომელიც არ გულისხმობს ერთი წესის უპირატესობას სხვა წესთან, როგორც ამას ბელარმენის დროს ფიქრობდნენ“ (პოჯი 1991, 73).

საქართველოში ჩამოსულმა პირველმა იეზუიტმა მამებმა თავიანთი საქმიანობა ძალზე ენერგიულად დაიწყეს, რაზეც გრანჟეს წერი-

ლიც მიუთითებს და, ალბათ, წარმატებებსაც მიაღწევდნენ, რადგან აქ გასაგები მიზეზების გამო რომის ეკლესიისადმი დიდ სიმპატიებს იჩენდნენ, მაგრამ მალე მოქვეში გაჩენილმა ქოლერამ ეტიენ ვიო იმსხვერპლა. ავად გახდა გრანჟეც, რომელიც სამკურნალოდ კონსტანტინოპოლში გაემგზავრა, რათა დაწყებული საქმე კვლავ გაეგრძელებინა. გზაში ის იმდენად ცუდად გახდა, რომ გემიდან პირდაპირ იეზუიტთა სახლში გადაიყვანეს, სადაც 1615 წლის 22 აგვისტოს გარდაიცვალა (ტაბალუა 1986, 54). ამის შემდეგ იეზუიტები საქართველოში აღარ გამოჩენილან. ყოველ შემთხვევაში, მათი კვალი XIX საუკუნემდე ჯერჯერობით არ ჩანს. არქანჯელო ლამბერტი თავის წიგნში – „წმინდა კოლხეთი“ რომის პაპის – ურბანუს VIII-ისადმი გაგზავნილ, პიეტრო დელა ვალეს რელაციებზე დაყრდნობით, გარკვეული უზუსტობებით გადმოგვცემს, რომ: „ჩვენი ხსნის 1606 წელს ადამიანთა სულების ხსნისათვის თავდადებულმა მოღვაწეებმა-კონსტანტინოპოლში მცხოვრებმა იეზუიტმა მამებმა ორი მღვდელი მიაგვლინეს კოლხეთში, რათა ცნობები მიეღოთ იქაურ მკვიდრთა შესახებ და განესაზღვრათ მათთან ურთიერთობის მოსალოდნელი შედეგები. მღვდლები დიდი სიყვარულით მიიღეს, განსაკუთრებით კი მეფემ, რომელიც ჯერ კიდევ ყმაწვილი გახლდათ. მაგრამ ეს მათგან მიღებული ბოლო ცნობა აღმოჩნდა, რადგან კოლხეთში ჩასვლისთანავე ორივე შავი ჭირით გარდაიცვალა. ამიტომაც მათი საქმის გამგრძელებელიც აღარ გამოჩენილა“ (ლამბერტი 2020, 73). ძნელია დაეთანხმო ლამბერტის, რომ ამის გამო გული გასტეხოდა ორდენს და ამ წამოწყებაზე უარი ეთქვათ. იეზუიტების ორდენის ისტორია სავსეა სიმამცისა და თავგანწირვის ფაქტებით. უაღრესად მტრულ გარემოშიც კი ახერხებდნენ ისინი მიზნის მიღწევას, მით უფრო, თუ გავიხსენებთ იეზუიტთა ორდენის წარმატებულ სტრატეგიასა და ტაქტიკას ახალ სამყაროში, სადაც პარაგვაის სახელმწიფო ჩამოაყალიბეს, რომელმაც 160 წელი იარსება, იაპონიაში, სადაც ქალაქი ნაგასაკი დაარსეს, ფრანცისკ ქსავიესა და მათეო რიჩის და, ზოგადად, იეზუიტების წარმატებებს შორეულ აღმოსავლეთში, ჩინეთის იმპერატორის მათემატიკური ტრიბუნალის თავმჯდომარეობას და სხვა მიღწევებს, რომლებსაც წერტილი დაუსვა ბელარმენის მსგავსმა პოლიტიკამ... მაშინ კეთილგანწყობილ გურია-სამეგრელოში მისიონერული საქმიანობის გაგრძელებაზე რატომღა უნდა ეთქვათ უარი? როგორც ჩანს, ამის მთავარი მიზეზი უნდა

ყოფილიყო ოსმალეთთან გამწვავებული ურთიერთობები. როგორც ცნობილია, და ეს გრანჟეს წერილშიც ჩანს, გაჭიანურებული მოლაპარაკებები გურია-სამეგრელოს მთავრებსა და ოსმალეთის სულთანს შორის, როგორც იქნა, დამთავრდა. 1614 წლის 13 დეკემბერს მამია გურიელმა და იმპერიის ელჩმა ომერ-ფაშამ ბათუმში ხელი მოაწერეს ზავს. გურიამ აჭარა დაკარგა და ოსმალეთის მოხარკე გახდა. თვე-ნახევრის შემდეგ, 1615 წლის თებერვალში, დადიანმაც მოაწერა ხელი საზავო ხელშეკრულებას და ისიც მოხარკე გახდა. რაც შეეხება იეზუიტებისა და საქართველოს შემდგომ ურთიერთობებს, მათ თავისებური გაგრძელება ჰქონდათ. ამავე მიუთითებს 1690 წლის 24 აგვისტოთი დათარიღებული წერილი, რომელიც იეზუიტმა იოანე გოსტოვსკიმ პროპაგანდა ფიდეს ერთერთ კარდინალს გაუგზავნა. ამავე იეზუიტს დავალებული ჰქონდა ქუთაისში მისიონის დაარსება. XIX საუკუნის დასაწყისში კავკასიაში იმოგზაურა ბელგიელმა იეზუიტმა ჟიულ ანრიმ. როგორც მისი წერილიდან ჩანს, იგი საქართველოშიც უნდა ყოფილიყო: „1808 წელს, – წერდა იგი, – საქართველოში ვიყავი და ერთ კათოლიკესთან ვცხოვრობდი. ქართველები.. ყველა მათგანისგან (კავკასიელებისგან. ლ.ხ.) გამოირჩევიან. დავთანხმდი და მათ ეკლესიაში ვიქადაგე. ისინი ყურადღებით მისმენდნენ“ (პოჯი 1991, 74). 1920 წლის ივნისში იეზუიტთა ორდენის მდივანი პიეტრო ვენტური წერდა აღმოსავლური კონგრეგაციის ასესორს, მონსინიორ ისაია პაპადოპოლუსს: „მაქვს პატივი, სიამოვნებით გაუწყოთ, რომ შევარჩიეთ საქართველოში გასაგზავნი სამი მისიონერი: ჯოაკინო მოსკა (იტალიელი), ლუი ბაილი (ფრანგი), ლადისლავ ტმისკიევიჩი(რუსი). მათ ვიტო კოლანჯელოც შეუერთდა.“ (პოჯი 1991, 74). 1920 წლის 19 ნოემბერს ისინი პაპმა მიიღო აუდენციაზე, 1921 წლის დამდეგს კი მისიონერები საქართველოსკენ გამომგზავრნენ, მაგრამ თბილისამდე არ ჩამოუღწევიათ; ბოლშევიკების მიერ საქართველოს ოკუპაციის ამბავი რომ გაიგეს, უკან გაბრუნდნენ.

ამგვარად, ზემოთ მოყვანილი ფაქტებით შეგვეცადე გამეანალიზებინა, თუ რა გეგმები ჰქონდათ ამ გონებაგამჭრიახ და პრაგმატულად მოაზროვნე კათოლიკე მისიონერებს. ეს იყო მათი ერთიანი სტრატეგიის ნაწილი, თუ მხოლოდ მცდელობა თავიანთი ინტერესების გატარებისა. საინტერესოა ისიც, თუ რატომ აღარ გააგრძელეს საქმიანობა იეზუიტებმა საქართველოში და ამჯობინეს უკანა პლანზე გადასვლა,

რატომ დაუთმეს ადგილი სხვა ორდენებს, რომლებმაც გაცილებით დიდი როლი შეასრულეს მისიონერულ საქმიანობაში, ხომ არ იგრძნობოდა მათი უჩინარი ხელი ზოგადად კავკასიაში... ამ კითხვებზე პასუხი, იმედია, ახალი კვლევების საფუძველზე თანდათანობით გამოიკვეთება. ზოგადად კი, შეიძლება ითქვას, რომ იეზუიტებს საქართველო-სთან ურთიერთობა დღემდე არ გაუწყვეტიათ. მათგან შეიძლება დავა-სახელოთ მიშელ ვან სბროკი, მიქელ არანცი და ვინჩენტო პოჯი.

გამოყენებული ლიტერატურა

- აა.ჭ – ა. 1879. მასალა საქართველოს ისტორიისთვის. მოგზაურის პიეტრო დელლავალეს მოხსენება საქართველოზედ პაპი ურბანიუსადმი 1627 წ. 1 .ივერია, N3: . 29-64
A. Ch' – a. 1879. Masala sakartvelos ist'oriistvis. Mogzauris p'iet'ro dellavalles mokhseneba sakartvelozed p'ap'i urbaniusadmi 1627 ts'. 1 . Iveria, N3: 29-64
- Documents inedits concernant la Compagnie de Jesus, v. XX.
რუსული თარგმანი და შენიშვნები წერილის მეორე ნახევრის ე.თაყა-იშვილისა. პუატიე. 1869
- Documents inedits concernant la Compagnie de Jesus, v XX Rusuli targmani da shenishvnebi ts'erilis meore nakhevrts e. Taq'aishvilisa. P'uat'ie. 1869
- ლამბერტი, არკანჯელო. 2020. წმინდა კოლხეთი. თბილისი: არტანუჯი Lambert'i, ark'anjelo. 2020. Ts'minda k'olkheti. Tbilisi: art'anuji
- პოჯი, ვინჩენტო. 1991. იეზუიტები და საქართველო. ჟურნ. „მაცნე“. ენისა და ლიტერატურის სერია.. #2
P'oji, vinchentso. 1991. lezuit'ebi da sakartvelo. Zhurn. "matsne". Enisa da lit'erat'uris seria.. #2
- საქართველოს ისტორიის ნარკვევები თბილისი. 1974. ტ.IV
Sakartvelos ist'oriis nark'vevebi tbilisi. 1974. T'. IV
- ტაბაღუა, ილია. 1986. საქართველო ევროპის არქივებსა და წიგნსაცავებში ტ.II. თბილისი: მეცნიერება
T'abaghua, ilia. 1986. Sakartvelo evrop'is arkivebsa da ts'ignsatsavebshi t'. II. Tbilisi: metsniereba

Leila (Ia) Khubashvili

Doctor of Historical Sciences.

Associate Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Missionary report of Father Louis Grange, the first Jesuit in Georgia, sent to Claudio Aquaviva, General of the Order

At the beginning of the 17th century, Georgia–Rome relations began to intensify, driven by political, economic, and religious factors. Major upheavals in both Western Europe and Georgia shaped the Vatican's foreign policy, at the center of which stood the Society of Jesus (Jesuits). For Pope Urban VIII – an accomplished diplomat and realist politician – Georgia, particularly the Kartli-Kakheti region, was a significant factor in the Catholic missions' Eastern strategy. Georgia was expected to become a stronghold for spreading Catholicism throughout the Caucasus and the Near East.

For their part, Georgian kings and nobles hoped for support from Christian European states and the Pope of Rome in their struggle against Iran and the Ottoman Empire. One notable example is Nikifore Irbakhi's embassy to European countries between 1625 and 1629. From this, we can infer that both sides had equal interest in mutual assistance and rapprochement.

Economically, the goal of the anti-Ottoman coalition was to defeat the Ottoman Empire and open Eastern countries to commercial capital. The Pope and Western leaders aimed to secure Eastern markets for Western capital and to discover new trade and transit routes. Georgian rulers also viewed their relations with Europe through an economic lens. Their vision included the restoration of the old "Silk Road," which would connect Europe and Asia via Georgia.

From a religious perspective, missionary work was extremely valuable for Georgia, which was isolated in a Muslim-dominated region. These missionaries were the only representatives of the Christian world from the West. It should also be noted that it was largely through missionaries that Europe came to know Georgia. Their reports were compiled with careful observation and strong knowledge of the region's history, geography, and customs. While some inaccuracies did exist, these were likely due to limited access to information. For this reason, the missionaries' reports are considered primary historical sources.

A notable example in this context is the missionary report by the first Jesuit father in Georgia, Louis Grange (Ludovico Grangerio), addressed to the Jesuit Order's General, Claudio Acquaviva. The report is dated March 2, 1615, and was written in Mokvi. It was published in Lyon in 1616. The report provides a detailed account of the difficult mission work undertaken by Grange and his companion, the coadjutor Etienne Vie, in Guria and Samegrelo. However, the report is especially important for its focus on issues related to apostolic governance, posed in the form of eight questions for which Grange awaited answers from Rome:

1. If no other help is possible, should we accept the Orthodox rite?
2. If we do accept their rite, should we also adopt their monastic dress and way of life?
3. If Orthodox believers approach us for communion, should we allow the Franks to approach the Orthodox in return?
4. If Orthodox believers come to us for confession, should we explain the filioque to them or allow them to remain in their own beliefs?
5. Should we dissuade the Greeks from rebaptizing Armenians who have come to them, given that they doubt the Armenians were properly baptized in the name of the Holy Trinity?
6. Are Greek bishops who pay bribes to the Turks to be appointed guilty of simony?
- 7–8. What should be done with Latins who collaborate with the Turks?

The content of this letter suggests that it outlines the strategy of the Jesuit Order. Cardinal Bellarmine in Rome responded negatively to Grange's questions, saying: "It is impossible; if we, Latins, accept the Greek rite, we repeat the Greeks' error, which holds the Latin rite to be incorrect." In his correspondence with Rome, Louis Grange expressed bold ideas, such as conducting liturgy in Georgia without using the Latin rite. He requested permission from the Pope to use local churches and monasteries for Mass while reserving the Latin rite for daily personal use.

The Pope's response was: "If the Jesuits change the rite, it will be said that we no longer wish to convince these people of the need to pass from schism to unity, from falsehood to truth." In his work *Jesuits and Georgia*, Vincenzo Poggi comments on this response from Rome, noting: "The issue posed

by Father Grange is close to the modern Catholic concept, which does not prioritize one rite over another, as was believed during Bellarmine's time."

Thus, through the above examples, I have attempted to analyze the plans and strategies of these intelligent and pragmatically minded Catholic missionaries. Were these parts of a unified strategy or merely attempts to advance their own interests? Especially if we recall the successful strategy and tactics of the Jesuits in the New World – where they founded the state of Paraguay – or in Japan, where they founded the city of Nagasaki, or the achievements of Matteo Ricci in China, which were ultimately curtailed by policies like Bellarmine's...

It is also worth considering why the Jesuits ceased their mission in Georgia and chose to step back, ceding space to other orders that played a much greater role in missionary work. Was there perhaps an invisible Jesuit hand still at work in the Caucasus in general? We hope that answers to these questions will gradually emerge through new research. In general, it can be said that the Jesuits have never completely severed their relationship with Georgia. Among them, we can name Michel van Esbroeck, Mikel Aranzadi, and Vincenzo Poggi.